

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

**УНІВЕРСИТЕТСЬКА БІБЛІОТЕКА:
СУЧАСНИЙ ФОРМАТ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ГЛОБАЛЬНИХ
ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

20 листопада 2025 року

*Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова,
Наукова бібліотека*

Миколаїв–НУК–2025

ОРГАНІЗАТОРИ:

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕЧНА АСОЦІАЦІЯ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
Наукова бібліотека

**Матеріали публікуються за оригіналами, наданими авторами.
Претензії до організаторів не приймаються.**

Відповідальний за випуск Т. М. Костирко

Університетська бібліотека: сучасний формат освітньо-наукової діяльності в період глобальних викликів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 20 листоп. 2025 р. – Миколаїв : НУК, 2025.

До збірки матеріалів конференції увійшли доповіді та виступи з нагальних питань діяльності бібліотек закладів вищої освіти (ЗВО), а саме: функціонування університетських бібліотек в умовах війни; розвиток теорії інтелекту в сучасних умовах обробки великих даних; зарубіжні практики впровадження управління дослідними даними в університетських бібліотеках; роль бібліотеки у формуванні навичок інформаційної, медійної та цифрової грамотності; використання управлінського потенціалу в бібліотеці для забезпечення освітнього і наукового процесів ЗВО під час війни; роль університетської бібліотеки у впровадженні інструментів штучного інтелекту (ШІ) в освітній і науковій діяльності з дотриманням принципів академічної доброчесності; формування політики використання ШІ в освітньому процесі; форми співпраці музеїв і бібліотек ЗВО.

УДК 027.7

© Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, 2025

© Наукова бібліотека Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова, 2025

З М І С Т

БЄЛОДЄД О. В. Наукові пріоритети в роботі Наукової бібліотеки університету	5
БІЛОНОЖКО К. С. Університетська бібліотека, академічна доброчесність і штучний інтелект: формування політики використання ШІ в освітньому процесі	11
ДМИТРИЧЕВА В. І. Роль бібліотеки у формуванні навичок інформаційної, медійної та цифрової грамотності громадян	14
КАРТУЗОВ К. М. Використання цифрових ресурсів державних архівів у викладанні гуманітарних дисциплін на прикладі фонду «Канцелярія Миколаївського військового губернатора»	19
КИРИЧОК І. В., БАБАК Т. О., КРАСЮКОВА О. О. Університетська бібліотека як простір психосоціальної підтримки: зарубіжний та вітчизняний досвід	24
КОСТИРКО Т. М. Трансформація університетської бібліотеки: досвід минулого та виклики майбутнього	40
КУЛИК Є. В. Інституційна модель відкритої науки: політики, сервіси та впровадження .	47
КУЗНЕЦОВА І. В. Бібліотечна діяльність крізь призму соціокультурних змін	53
МАТВІЄНКО О. Б. Використання мовних моделей штучного інтелекту в роботі університетської бібліотеки	63
МОЛЧАНОВА С. А.,	66
МАЦЕЙ О. О. Інклюзивність і життєстійкість: важливі орієнтири університетських бібліотек	67
СІМОНЕНКО Н. Є. Популяризація науки засобами бібліотеки закладу вищої освіти	73
СТЕЦЕНКО Н. С. Університетська бібліотека – скарбниця знань і простір еколого-правового просвітництва	78
ТЕЛЬПИШ О. А. Роль Наукової бібліотеки університету в реалізації завдань патріотичного виховання молоді (з досвіду роботи)	84
ХАЄЦЬКИЙ О. П. Бібліотеки та музеї закладів вищої освіти: форми співпраці	93
ЦОКАЛО О. О., ТКАЧЕНКО Д. В. Роль бібліотеки МНАУ у впровадженні інструментів штучного інтелекту в освітній і науковій діяльності з дотриманням принципів академічної доброчесності	99
ШАМРАЙ-ЯБЛОНСЬКА Н. А. Слово як зброя: книги про війну та суспільна потреба бібліотек говорити про них	109
ШАРОНОВА Н. В., ВОРЖЕВІТІНА А. І. Розвиток теорії інтелекту в сучасних умовах обробки великих даних	114
ШЕМАЄВ О. О. Фонди університетських бібліотек як елемент формування та збереження документальної спадщини промоції здоров'я в Україні	118
ШЕМАЄВА Г. В. Зарубіжні практики впровадження RDM в університетських бібліотеках	124

and Arts; editors: V. S. Pashkova, O. V. Voskoboynikova-Guzeva, V. V. Zagumenna, I. O. Shevchenko, Ya. Ye. Soshynska. – Electronic edition – Kyiv: Ukrainian Library Assoc., 2019. – 80 p.

Diia.Education. [Electronic resource]: national edutainment educational platform of current knowledge and skills / Ministry of Digital Transformation of Ukraine. – Access mode: <https://osvita.diia.gov.ua/> (access date: 19.11.2025). – Screen title.

THE ROLE OF THE LIBRARY IN FORMING INFORMATION, MEDIA AND DIGITAL LITERACY SKILLS OF CITIZENS

Author's Summary. The article highlights the importance of digital literacy in modern society and the role of libraries in its development. The activities of the Regional Training Center of the Mykolaiv Regional Library are presented, including educational courses for older people and trainings for library professionals, practices of using the "Diia. Education" platform and online services for self-education, and media literacy projects.

Keywords: digital literacy; media literacy; information literacy; library; Regional Training Center; digital education; online services; inclusive resources; self-education; Diia.Education project; digital skills; digital education hubs; audio library; artificial intelligence; critical thinking.

УДК 930.25:004:378.147

Каргузов К. М.,

заступник директора з основної діяльності,
Державний архів Миколаївської області,
м. Миколаїв, Україна,

kartuzov@ukr.net,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2054-7236>

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ У ВИКЛАДАННІ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН НА ПРИКЛАДІ ФОНДУ «КАНЦЕЛЯРІЯ МИКОЛАЇВСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО ГУБЕРНАТОРА»

Анотація. Стаття розглядає можливості використання цифрових ресурсів Державного архіву Миколаївської області у викладанні гуманітарних дисциплін на прикладі фонду «Канцелярія Миколаївського військового губернатора». У контексті повномасштабної війни цифрова трансформація архівної справи стала умовою безперервного доступу користувачів до документів, що дозволило залучати студентів до роботи з повноцінними цифровими копіями справ, незалежно від їхнього місця перебування. Показано, що фонд № 230 завдяки структурі, змістовій різноманітності та складній архівній біографії, може бути використаний у навчанні істориків, архівістів, краєзнавців та дослідників локальної історії. Оцифровані описи та справи дають змогу опановувати джерелознавчі методики, реконструювати міський простір, аналізувати механізми імперського управління та формувати практичні навички роботи з історичними документами. Автор

приходить до висновку, що цифрові ресурси архіву не лише зберігають унікальні історичні матеріали, а й створюють нові освітні можливості, підсилюючи зв'язок між архівною інституцією та закладами вищої освіти.

Ключові слова: *Державний архів Миколаївської області, цифрові архіви, локальна історія, джерелознавство, Миколаївське військове губернаторство, архівний фонд, гуманітарна освіта, оцифрування, війна.*

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України суттєво обмежила фізичний доступ користувачів до державних архівів: міркування безпеки, загроза обстрілів, пошкодження будівель, евакуація частини фондів, перебої енергопостачання змусили архівні установи запроваджувати обмеження роботи читальних залів і змінювати режими обслуговування. Водночас ці виклики стали каталізатором прискореної цифрової трансформації: оцифрування документів перетворилося на один із ключових інструментів збереження архівної інформації та забезпечення безперервності доступу до неї навіть за умов війни.

На цьому тлі цифрова трансформація архівної справи змінює уявлення про те, як студенти працюють з історичними джерелами в навчальному процесі. Для закладів вищої освіти це означає можливість залучати до навчання не лише окремі публікації документів, а цілі фонди, з їх історією формування, структурою та проблемами збереженості. Державний архів Миколаївської області послідовно вибудовує власну цифрову інфраструктуру: оцифровує описи, метричні книги, аудіовізуальні матеріали, створює спеціалізовані цифрові колекції, впроваджує практики ініціативного документування та забезпечує віддалений доступ до документів. Саме на базі цих напрацювань виникає можливість системно інтегрувати архівні джерела у викладання гуманітарних дисциплін, зокрема історії, краєзнавства, культурології, публічної історії та джерелознавства. Особливе місце у цьому процесі посідає фонд «Канцелярія Миколаївського військового губернатора» (фонд давніх актів № 230) Державного архіву Миколаївської області. Це один з найрепрезентативніших фондів для вивчення адміністративної, військово морської та соціально економічної історії Півдня України XIX століття. Документи фонду відображають діяльність установи, яка поєднувала функції військового губернатора і головного командира Чорноморського флоту і портів, а також регулювала розвиток Миколаєва, Севастополя і підпорядкованих адміралтейських поселень. Історія формування фонду пов'язана з багаторазовими переміщеннями, вилученнями, втратами, а також з виокремленням таємної частини у складі фонду № 356 ЦДІАК України.

Саме ця складна архівна біографія фонду робить його надзвичайно зручним матеріалом для навчання сучасних істориків, архівістів і краєзнавців.

Структура фонду сформована на основі ділових номерів і хронологічного принципу. Окремі описи поєднують укази, циркуляри, розпорядження, журнали засідань, службове листування, рапорти, статистичні відомості, прохання приватних осіб, а також матеріали судових та поліцейських справ. У службовій характеристиці фонду, складеній у 1930-х роках, наголошувалося, що серед великої кількості рутинних управлінських матеріалів трапляються документи виняткового історичного значення, зокрема справи про тілесні покарання і покарання за втечі з військової служби, продаж селян, скарги на жорстоке поводження власників, втечі з в'язниць, численні справи про будівництво, благоустрій міста, регулювання міського простору, а також матеріали місцевого значення, пов'язані з економічним життям регіону.

У змістовому плані фонд «Канцелярія Миколаївського військового губернатора» дає змогу будувати різні освітні траєкторії. Для студентів історичних спеціальностей він відкриває широке поле для реконструкції механізмів імперського управління. Документи щодо створення і функціонування військового губернаторства, розпорядження Міністерства морських сил, матеріали про взаємодію флотських і цивільних установ дозволяють аналізувати, як імперська влада організовувала управління новоздобутими територіями Причорномор'я, яким чином здійснювалося поєднання військових, поліцейських та адміністративних функцій на рівні одного посадовця. Студенти можуть простежувати зміни компетенцій, вплив загальноімперських реформ на локальні практики, порівнювати ситуацію на Півдні України з іншими регіонами імперії.

Для краєзнавців фонд цінний насамперед можливістю вивчення міського простору Миколаєва і Севастополя, історії окремих районів, вулиць, кварталів. Земельні справи, документи про забудову, регулювання торгівлі й ремесел, організацію міської інфраструктури дають конкретні відомості про власників садиб, міщанські родини, ремісничі осередки. На основі цих матеріалів можливі студентські дослідження, присвячені історії окремих міських локацій, реконструкції змін міського ландшафту впродовж ХІХ століття, виявленню спадкоємності окремих інституцій або об'єктів. Для курсу з історії Південної України та історичного краєзнавства це відкриває шлях до поєднання макрорівня (імперська політика) і мікрорівня (повсякденне життя міста).

Для студентів архівознавчих і документознавчих спеціальностей фонд виступає як навчальний майданчик для опанування власне архівних методик. На його прикладі можна демонструвати поняття фондоутворювача, історії фонду, справи фонду як комплексу службових документів про його долю, акту про воєнні збитки, протоколів комісій, листування з центральними архівними установами. Особливої уваги заслуговує ситуація з виділенням так званої таємної частини фонду, яка згодом була розміщена в ЦДІАК України і стала окремим архівним комплексом. Це дає можливість студентам навчитися співвідносити документи, розпорошені між різними архівами, працювати з описами, шифрами, актами приймання передавання і розуміти, як описові системи впливають на доступ до джерела.

Можливості використання фонду для гуманітарної освіти принципово розширилися завдяки цифровим проєктам Державного архіву Миколаївської області. Оцифровані описи та справи дають змогу переносити роботу з документами з читальної зали в аудиторію або у віртуальний простір, що особливо важливо для студентів, які навчаються дистанційно або перебувають за межами регіону. Для викладача це відкриває шлях до створення навчальних модулів, де студенти отримують доступ не до фрагментів, а до повноцінних цифрових копій справ, можуть самостійно аналізувати структуру документа, виявляти контекст, формувати власні джерелознавчі висновки.

У дидактичному вимірі використання фонду можна описати як поступове занурення студента у різні рівні роботи з джерелом. На першому рівні відбувається ознайомлення з історією та структурою фонду, ключовими датами, змінами у його складі. Далі студенти працюють з цифровими копіями конкретних справ, готують джерелознавчі характеристики, реконструюють коло учасників подій, аналізують мову адміністративного тексту. Наступний рівень передбачає створення власних дослідницьких або краєзнавчих мікропроєктів: від реконструкції історії конкретної вулиці чи установи до аналізу конфліктної ситуації, відображеної у документах. У процесі такої роботи студенти опановують не лише змістовий матеріал, а й архівні принципи опису, правила цитування, етичні аспекти роботи з джерелами.

У підсумку студенти, у тому числі ті, хто вимушено навчається дистанційно або перебуває за кордоном, отримали можливість повноцінно працювати з фондами, зокрема з матеріалами фонду «Канцелярія Миколаївського військового губернатора», через відкритий онлайн доступ.

Підсумовуючи, фонд «Канцелярія Миколаївського військового губернатора» у поєднанні з цифровими ресурсами Державного архіву Миколаївської області демонструє, як архівний комплекс може стати лабораторією гуманітарної освіти. Він дозволяє одночасно розвивати у студентів джерелознавчу культуру, розуміння локальної історії, навички критичного мислення та базові компетентності цифрової гуманітаристики.

Попри обстріли, перебої енергопостачання та необхідність забезпечення фізичної безпеки співробітників, архів не зупинив робіт з оцифрування, наростив обсяги сканування, впорядкував масиви цифрових копій і організував їх збереження та доступ, що створює передумови для подальшого розширення співпраці між архівними установами та закладами вищої освіти.

Kartuzov Kostiantyn,

Deputy Director for Core Activities,

State Archives of Mykolaiv Region

USING DIGITAL RESOURCES OF STATE ARCHIVES IN HUMANITIES EDUCATION: THE CASE OF THE FOND «OFFICE OF THE MYKOLAIV MILITARY GOVERNOR»

Abstract. *The article examines the potential of using digital resources of the State Archives of Mykolaiv Region in teaching humanities, focusing on the archival fond «Office of the Mykolaiv Military Governor». In the context of full-scale war, digital transformation became essential for ensuring uninterrupted access to archival materials, enabling students to work with complete digital copies regardless of their location. Due to its structure, rich content and complex archival history, fond No. 230 may serve as a valuable educational resource for historians, archivists and researchers of local history. Digital descriptions and case files allow students to master source-critical methodology, reconstruct urban space, analyse mechanisms of imperial governance and develop practical skills of working with historical documents. The article concludes that the digital resources of the archive not only preserve unique historical materials but also open new opportunities for higher education, strengthening cooperation between archival institutions and universities.*

Keywords: *digital archives; State Archives of Mykolaiv Region; archival fond; local history; source studies; humanities education; digitization.*

УДК 027.7:378:316.6

Киричок І. В.,

директор Наукової бібліотеки,

iv.kyrychok@knmu.edu.ua,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0505-5364>

Бабак Т. О.,

завідувач відділу обслуговування користувачів Наукової бібліотеки,